

La formació inicial i la cultura professional dels policies*

DOMINIQUE MONJARDET

Director d'Investigació en el Centre National de la Recherche Scientifique

13

1. INTRODUCCIÓ

En el marc del programa d'investigació de l'Institut des Hautes Études de la Sécurité Intérieure (IHESI), es va posar en marxa un estudi sobre la cent vint-i-unena promoció d'alumnes guardians de la pau de la Policia Nacional francesa, que va ingressar a les escoles i als centres de formació el gener de 1992.

Aquest programa d'investigació es basa en un dispositiu original que preveu l'aplicació, en períodes regulars, d'un qüestionari força complet al conjunt dels reclutes: primerament, a l'inici de la seva formació; en segon lloc, quan acaben el període formatiu, i, finalment, en els serveis assignats. L'objectiu del programa és comprendre les modalitats i els continguts de la socialització professional i, més concretament, els processos pels quals una població de joves, que han entrat a la policia per raons diverses i amb motivacions variades, es transforma de mica en mica —per la formació inicial, pel contacte amb els seus col·legues i per l'experiència acumulada a la feina— en un col·lectiu amb una cultura professional pròpia.

Com a conseqüència d'aquesta tasca, gràcies als qüestionaris que es fan periòdicament a aquesta població, es disposa d'una sèrie de fotografies instantànies amb la successió de les quals es podria visionar la pel·lícula de la seva integració progressiva en el seu univers professional. En aquest article es fa referència a l'únic any de formació inicial a l'escola de policia i a la comparació entre la fotografia del començament, quan el gener de 1992 els reclutes entren a l'escola, i la de la sortida, quan després d'un any, el desembre de 1992, l'abandonen per ocupar en qualitat de guardians de la pau en pràctiques els serveis de policia a què són destinats per l'administració.

* Traducció a càrrec de José Luis Domínguez Figuerido.

2. L'INICI DE LA FORMACIÓ

Després d'haver superat amb èxit el concurs de reclutament dels guardians de la pau de la Policia Nacional, els mil cent seixanta-set reclutes que ingressen a l'escola presenten alguns punts en comú força notables, encara que també uns elements diferencials significatius. Ara analitzarem successivament els uns i els altres.¹

2.1 Els tres punts en comú

2.1.1 *La proximitat respecte del món policial*

14

Mesurada d'acord amb les característiques sociodemogràfiques habituals, la diversitat del reclutament ens mostra sense sorpresa la representativitat dels reclutes en relació amb el conjunt de joves de la seva generació.

Ocasionalment, s'observa el desplaçament habitual entre les fonts de reclutament i les d'ocupació; en aquest cas, es pot destacar la regió parisenca, que concentra la quarta part dels efectius laborals però solament subministra l'11 % dels reclutes.

Igualment s'observa la tradicional divisió dels reclutes entre, d'una banda, gent molt jove (més de la quarta part tenen menys de vint-i-un anys) que ingressa a la Policia Nacional directament després d'acabar el sistema escolar (en el cas de les noies) o el servei militar (en el cas dels nois), i, d'altra banda, gent de més edat que escullen aquesta feina després d'una primera experiència professional. En total apareixen un 42 % de batxillerats.

Però l'enquesta fa aparèixer —a part de l'11,4 % de fills de policies— una característica particular: més de les quatre cinques parts dels reclutes coneixen personalment, abans de provar sort en el concurs, policies o gendarmes, i més d'una tercera part hi tenen alguna relació de tipus familiar. Aquestes proporcions són molt superiors a les marcades en el mateix moment per SOFRES davant d'una mostra representativa de joves de setze a vint-i-cinc anys, i indica que aquesta opció professional està més influenciada per les relacions personals que per la publicitat dels concursos administratius. Mostren, també, que la majoria dels reclutats tenen a la seva arribada a l'escola una informació sobre la policia més nodrida —o més exacta— que la de la majoria dels joves.

2.1.2 *Un gran optimisme professional*

Pel que fa al seu futur a l'Administració i a les possibilitats de fer carrera i promocionar-se, els reclutes demostren una unanimitat remarcable: el 95 % pensa que la Policia Nacional els permetrà realitzar els seus desigs de carrera professional i el 99 % declaren que estan disposats a participar en els concursos interns. Per bé que cal tenir en compte l'irrealisme d'algunes aspiracions, no és menys cert

1. Per a la presentació dels qüestionaris, amb les seves dades i els comentaris, es farà referència als tres informes preparats per D. Monjardet i C. Gorgeon, editats per l'IHESI el 1992, 1993 i 1996.

que aquestes dades palesen les grans esperances dels reclutes i una gran confiança en l'administració a la qual s'incorporen. Per a aquesta darrera es tracta, sens dubte, d'un recurs important que no s'ha de desatendre.

2.1.3 Accentuació de les dimensions relacionals de la feina

Destaca també el fet que una gran majoria dels reclutes afirmi la importància i manifesti el seu interès per les exigències i les competències relacionals de la professió de guardià de la pau. D'una manera més general, les seves expectatives responen a la concepció d'una professió generalista, polivalent, que recolza —en la relació amb els seus diversos públics— no solament sobre un saber fer empíric sinó sobre una veritable qualificació.

En aquest mateix sentit, s'observa molta adhesió al principi d'ensenyaments comuns amb altres col·legues de la seguretat i a la possibilitat de seguir períodes de pràctiques en altres serveis públics. Per contra, el model d'una policia limitada a missions de repressió de la delinqüència i més distant del públic és molt minoritari.

15

2.2 Els quatre factors de diferenciació

A banda dels elements comuns que atorguen un certa homogeneïtat a la promoció, els alumnes revelen en les seves expectatives, actituds i opinions una important —i desitjable— diversitat. Aquesta diversitat, però, s'organitza al voltant de quatre factors que apareixen com a essencials.

2.2.1 Les motivacions de l'elecció professional

Els reclutes es distribueixen de manera molt clara en dos pols: els que han triat ser policies i que, en unes altres circumstàncies, no haurien fet cap altra elecció, i els que han optat per una feina a la funció pública i que eventualment haurien preferit una altra ocupació. Però els primers són més nombrosos (47 %) que els segons (18 %) i la vocació constitueix un factor important de reclutament (vegeu el quadre 1). Per tant, no es constata una correlació estreta entre el grau de vocació i la qualitat d'informació sobre les tasques, els drets i les atribucions de la policia. Això implica que les vocacions inquietes i les motivacions més utilitaristes no són necessàriament sinònims de renúncia a la professió.

QUADRE 1. Distribució de les respostes a la pregunta:
«Vostè diria que ha entrat a la policia principalment per...

ser útil	32 %
contribuir a l'ordre públic	29 %
la seguretat a la feina	19 %
fer carrera	17 %
atzar	2 %
la remuneració	1 %

D'altra banda, a la pregunta «Si en tingués l'oportunitat, s'estimaria més una altra feina?», el 31 % respon afirmativament mentre que el 69 % confirma la seva opció per la policia. Evidentment, hi ha molta correlació entre aquestes dues respostes: la meitat dels que han entrat per la seguretat a la feina n'haurien triat una altra, però només representa el 6 % en el cas dels que han escollit la policia «per contribuir a mantenir l'ordre».

2.2.2 *El sexe*

Una cinquena part dels reclutes són de sexe femení. Les reclutes són generalment més joves, tenen més estudis i demostren freqüentment més motivació. Des d'aquest punt de vista, es pot afirmar que el reclutament femení encara no s'ha banalitzat.

En relació amb algunes preguntes de l'enquesta, el sexe introdueix diferències prou significatives en el repartiment estadístic de les respostes. Algunes van pel camí esperat: així, s'observa que les reclutes presenten més optimisme en relació amb la feina, més respecte per les regles (i, de vegades, més conformisme) o menys inclinació al recurs de la força; d'altres respostes són menys esperades, com la propensió a l'ús de les armes igual o de vegades superior que la dels reclutes.

2.2.3 *L'experiència policial*

Aquest factor es manifesta a través de dues vies: la filiació —en el cas dels fills de policies— i l'experiència com a policia o gendarme auxiliar durant el servei militar.² Aquesta última via és força estesa ja que el 40 % dels nois ha estat policia auxiliar i el 9,2 %, gendarme auxiliar; així, la meitat dels reclutes tenen una experiència pràctica que influeix notablement en les seves respostes.

L'anàlisi fa aparèixer tres punts destacables en allò que els concerneix:

- a) una diferència sensible entre l'experiència de policia auxiliar i la de gendarme auxiliar;
- b) les respostes d'una part (minoritària) dels policies auxiliars sobre allò que han retingut del seu aprenentatge, tant en la formació com en la pràctica, sovint són sorprenents i de vegades inquietants;
- c) s'observa una polarització dels efectes de l'experiència policial, sigui per filiació o sigui per experiència prèvia: sistemàticament, a un extrem se situen els més motivats i optimistes i a l'altre, els menys motivats i escèptics.

2. Els joves que han de complir el servei militar poden escollir de dur-lo a terme a la Policia Nacional o a la Gendarmeria. Primerament reben una formació específica de dos mesos i després són destinats als serveis locals en qualitat de policia auxiliar o gendarme auxiliar.

2.2. La relació amb la llei

Apareix una diferenciació molt nítida en els reclutes —tant en el cas dels policies auxiliars com en els altres— entre tres representacions de la llei i, més generalment, de la norma.

Pels uns, suposa sobretot una coerció si no un obstacle per a l'eficàcia policial; pels altres, representa un marc necessari o inevitable de la vida en societat; per la resta, en fi, és la transcripció o la codificació d'un conjunt de valors.

Aquesta diferenciació té efectes en altres àmbits, a més del de l'aplicació de la llei, i orienta de manera important certes representacions de la professió i de les tasques policials. D'aquesta manera, apareix un punt central per a la pedagogia en relació, generalment, amb l'ensenyament dels marcs jurídics i reglamentaris de l'acció policial i, més específicament, amb l'aprenentatge de la deontologia.

17

3. UN ANY MÉS TARD: L'EFFECTE DE LA FORMACIÓ

La fotografia dels reclutes feta en el moment d'entrar en el procés de formació va estar seguida d'una altra enquesta en el moment de sortir de l'escola. D'aquesta manera no s'avalua pròpiament la formació rebuda però sí que se'n poden mesurar els efectes sobre els reclutes i, especialment, en relació amb els principals factors posats en evidència en l'etapa inicial.

Existeix o no homogeneïtzació dels coneixements, les actituds i les expectatives com a conseqüència d'un any de formació comuna? Més versemblant que respondre directament aquesta pregunta és distingir entre els àmbits en què la formació atorga coneixements i referències comuns dels àmbits en què la diversitat es manté.

L'enquesta dels reclutes condueix a cinc àmbits principals en relació amb les seves opinions i actituds:

- a) la formació rebuda (continguts, mètodes i comparació amb les expectatives inicials);
- b) l'evolució de la imatge de la professió i de l'Administració de la Policia Nacional;
- c) l'evolució de les concepcions de la funció policial, les seves tasques i els seus mitjans;
- d) l'evolució de les seves concepcions sobre les relacions entre la policia i el públic, les relacions entre policia, policies municipals i indústria de la seguretat privada i el lloc de la policia a la societat;
- e) l'evolució de les concepcions sobre la llei i sobre les relacions entre policia i dret.

A cada àmbit es troben evolucions molt diversificades, prova del manteniment de l'heterogeneïtat inicial dels reclutes, que tenen uns nivells i uns tipus de vocació molt diversos. Però es pot subratllar una evolució de conjunt que presenta tres aspectes essencials.

3.1 L'evolució general

En primer lloc, amb relació directa a l'adquisició de coneixements necessaris i a una millor informació sobre les realitats de la professió, s'observa una reubicació —ara més realista— de les expectatives i els projectes inicials.

Així, per exemple, la Policia Aèria i Fronterera, que al gener l'escull com a sortida de l'escola el 43 % de les noies (un 20 % de la promoció), al desembre només la tria un 12 % (un 10 % de la promoció): han comprès que no es tractava d'una varietat d'hostessa... Igualment, si bé l'ambició de progressar per concurs intern es manté molt elevada (el 93 % declaren que encara hi estan disposats), els concursos de BCT i oficial de pau, que solament temptaven un terç dels reclutes al gener, són ara designats com a objectiu de la meitat dels reclutes.

18

Un cert desencant, però, acompanya l'acreixement de realisme (de manera inevitable si tenim en compte que les expectatives es basen sovint en una informació força incompleta o inexacta), relatiu més a la institució policial (i a l'Administració de la Policia Nacional) que a la mateixa professió, i en el qual el signe més clar és el retrocés de la vocació inicial exposada (o dels mòbils «vocacionals» d'elecció professional que es van afirmar en ingressar a l'escola).

La resposta «per atzar» a la pregunta «Vostè diria que ha entrat a la policia principalment per...» era insignificant (un 2 %); tanmateix, ja no ho és un any més tard, ja que un 8 % dels nois (no policies auxiliars) responen així. D'una manera més general, la proporció dels que diuen que si n'haguessin tingut l'oportunitat haurien triat una altra feina, passa del 30 % al 42 %. En conseqüència, aquest desencant no és, per la majoria, un rebuig de l'experiència que acaben de viure: el desembre, un 88 % respon positivament a la pregunta de si «Passarien un altre cop per l'experiència?».

La tercera evolució, i la més notable, correspon a les dimensions relacionals de la professió i a la relació policia/públic. En aquest àmbit ja s'havia observat una gran obertura dels reclutes, els quals han evolucionat en el sentit d'un acostament als veterans: les missions policials es defineixen de manera més restrictiva, la qualitat del contacte es valora menys freqüentment i es mostra més desconfiança amb relació a allò no policial (mitjans de comunicació, seguretat privada i policies municipals).

Un indicador d'aquesta evolució és el fet que solament el 14 % dels reclutes, contra un 29 % a l'inici de la formació, considera «l'obertura als altres» com la primera qualitat del policia, i només un 26 % (abans un 38 %) designa «l'extensió dels contactes humans» com el que més agradarà de la professió policial; en un altre aspecte, el 94 % dels reclutes (contra un 74 % inicial) estima que els mitjans de comunicació donen una imatge més aviat desfavorable de la policia.

Aquestes evolucions de conjunt s'entrecreuen amb els principals àmbits estudiats en la investigació i es combinen amb certs canvis sectorials molt més diversos.

3.2 Les evolucions sectorials

3.2.1 La formació

Les expectatives inicials eren molt fortes i molt positives, ja que gairebé tres de cada quatre reclutes (73 %) aspiraven a rebre una bona preparació per afrontar els diferents contextos en què haurien d'intervenir i per comprendre els públics diversos amb què es trobarien. Tanmateix, l'apreciació que s'ha rebut una bona formació solament aconseguix el 51 % dels sufragis; aquest lliscament, que en certa manera expressa el desencant de què s'ha parlat anteriorment, es deu de manera més precisa a l'addició de dos factors nous, que es combinen.

D'una banda, hi ha crítiques que s'identifiquen directament amb la formació: continguts que no han respost a les expectatives (especialment pels que esperaven sobretot «trobades amb policies», relats d'experiències i contactes amb la realitat), mètodes discutits (la pedagogia per objectius suscita opinions contrastades) o formadors valorats de manera desigual.

I, d'altra banda, alguns fan una crítica de fons sobre el mateix dispositiu de formació, de manera que pot aparèixer la concepció, una mica difosa en el cos policial, que sosté que la professió policial només és susceptible de l'aprenentatge que proporciona la realitat, la pràctica i l'exemple dels professionals veterans.

Així, es cristal·litza el trencament entre, d'una banda, els que abans de tot esperen de la formació i dels formadors uns coneixements (cent un reclutes), per als quals l'optimisme inicial només queda erosionat (un 71 % aspirava a «rebre una bona formació» i, en acabar l'any, un 61 % declara que se sent ben preparat —com veiem, la diferència és només del 10 %—), i, d'una altra, els que al començament declaraven que de la formació esperaven sobretot «trobades i relats» i dels formadors, «experiència» fonamentalment (cent vuitanta), dels quals el 76 % aspirava a «rebre una bona preparació» i que, un cop acabada la formació, només un 43 % considera haver arribat a aquest nivell (el trencament en aquest cas és d'un 33 %).

Ara bé, el que testimonia l'evolució de les opinions de la promoció sobre aquestes qüestions no fa referència tant a l'avaluació de la formació com a la presència de dos conceptes o models d'aprenentatge per a la professió policial.

3.2.2 La imatge de la professió i de l'administració

En les representacions de la professió de guardià de la pau hi ha un canvi significatiu. Les proporcions relatives de visions positives i negatives es mantenen estables (la relació és de dos terços davant d'un terç), però entre les primeres la representació substancial de «l'especialista de la via pública» es confirma en detriment de la representació simbòlica de la «finestreta de la policia», i, sobretot, entre les segones la idea del guardià de la pau com a «simple executor» s'enfonsa (del 14 % al 7 %) en profit de la imatge de «l'home per a tot», que passa del 18 % al 25 %.

El que es qüestiona amb aquestes variacions són les apreciacions divergents de la polivalència del guardià de la pau: contra la idea d'un executor subordinat i

passiu augmenta la consciència de la pluralitat dels seus papers, que alguns ho veuen com a índex de qualificació i uns altres com una dispersió de tasques que sovint es jutja com a induïda. Congruentment, la proporció dels que opinen que garantir la seguretat a la sortida de les escoles és una tasca anormal que s'hauria de confiar a uns altres, presenta els percentatges següents:

- per un 23 % dels que creuen que el guardià de la pau és la «finestreta de la policia»,
- per un 25 % dels que el veuen com «l'especialista de la via pública»,
- per un 34 % dels que el defineixen com «l'home per a tot de la Policia Nacional»,
- per un 44 % dels que veuen el guardià de la pau només com un «mer executor».

20

Ja hem parlat de l'evolució, progressivament més erosionada, de les dimensions relacionals de la professió; però aquesta erosió beneficida, per dir-ho així, dues dimensions que cada cop prenen més importància. Així, pels reclutes, l'honestedat es converteix per davant de tot en la virtut cardinal del policia (ara, el 61 % la situa en primer lloc, pel 35 % que ho va fer al principi); i la solidaritat, en la dimensió relacional interna, s'afirma com a exigència primària de l'exercici professional: el fet de poder comptar amb els col·legues esdevé, per més d'un terç dels reclutes (el 36 % davant del 27 % al gener), «el més important en la professió» a costa del «bon ambient de treball» i del «respecte al reglament».

En aquest punt, no obstant això, l'evolució de conjunt encara dissimula moviments dissimètrics segons l'afirmació o, al contrari, el refredament de la vocació reconeguda inicialment: pels uns, la solidaritat apareix com una necessitat funcional de l'exercici de la professió, pels altres és un element positiu de les condicions de treball el valor del qual augmenta en la mesura en què la vocació es difumina.

Aquí s'entreu una diferenciació —que probablement s'anirà accentuant— entre aquells per als quals la professió es defineix substancialment per tasques i responsabilitats (fet que no exclou una actitud crítica), i aquells que —decebut de les primeres i previnguts davant de les segones— entenen la professió cada cop més en termes d'ocupació i de condicions de treball.

Tots dos casos, les crítiques per una banda i l'afirmació de solidaritat per una altra, prenen significats molt diferents. Ja s'ha indicat que, en acabar la formació, la idea dels reclutes sobre el seu futur professional havia evolucionat positivament: si la majoria relativa (el 49 %) declara que no ha canviat d'idea amb relació a aquesta qüestió, entre els altres el balanç és molt favorable, amb un 36 % que té una evolució positiva davant d'un 14 % per al qual és negativa; la resposta a aquesta pregunta resumeix en gran manera el conjunt d'observacions en aquest camp: entre aquells en què la idea de la professió ha evolucionat positivament i que prefereixen la imatge del guardià de la pau com a «especialista de la via pública», es troba un 67 % que refusa el consell (hipotètic) de «no facis vagues, és la millor manera de no tenir disgustos», en canvi, entre aquells en què la idea de la professió ha evolucionat negativament i que es veuen a si mateixos com a «homes

per a tot», el 58 % aproven aquest consell. Per tant, és clar que estem davant de modalitats (més que graus) d'identificació professional, que es desprenen de la imatge que tenen els reclutes de la professió.

En correspondència amb aquesta imatge apareixen diferències sensibles en l'adquisició (acceptació o rebuig) de les normes que transmet l'escola. En aquest cas, entre d'altres possibles, dins del primer grup —per al qual la imatge professional ha evolucionat positivament i que entén el guardià de la pau com un especialista de la via pública— un 27 % creia justificat, al gener, usar les armes per immobilitzar un vehicle fugitiu i, al desembre, només un 8 % sosté aquesta opinió, mentre que en el segon grup —per al qual la imatge professional s'ha degradat i que veuen en el guardià de la pau un «home per a tot»— un 19 % ho justificava al gener i un 28 %, al desembre. Això demostraria que els primers han acceptat l'ensenyament rebut mentre que una part important dels segons l'han rebutjat.

21

3.2.3 Les tasques i els mitjans de la policia

En conjunt, com ja s'ha indicat, l'evolució en aquesta matèria s'aproxima a les opinions del cos (tal com s'expressa en les enquestes Interface de 1982 i 1988) i també a les posicions inicials dels antics policies auxiliars, més propers a l'entrada a l'escola que els seus futurs col·legues; és a dir, l'evolució tendeix cap a una visió de la policia centrada més sovint en les tasques repressives i, especialment, en el control de la delinqüència. Així, un 50 % dels reclutes voldria una destinació en una unitat especialitzada de lluita contra la delinqüència.

En canvi, aquest factor mostra una diferenciació en les noies perquè doblen els nois (un 40 % contra un 22 %) en l'elecció d'una unitat de servei general, la qual cosa no les presenta tant com a portadores d'un model diferenciat pel sexe sinó com a representants de l'oposició entre dos models de policia (que es van reafirmant en el decurs de la promoció): una policia de servei públic de proximitat, generalista, amb nombroses missions, entre les quals el servei general i la patrulla apareixen com les funcions privilegiades, davant d'una policia més especialitzada en la repressió del crim, amb una reducció de tasques i en la qual les brigades d'anticriminalitat constitueixen el model de referència més evident.

Igualment, una sèrie de qüestions sobre l'avaluació dels mitjans a disposició de la policia fa aparèixer una divisió clara. Si bé la unanimitat deplora la suposada insuficiència de mitjans materials i d'efectius, un terç de la promoció es divideix entre dues visions molt contrastades: pels uns (els *positius*), els policies estan ben formats, ben motivats i l'organització dels serveis és eficaç (dos-cents onze, el 19 %),³ pels altres (els *negatius*), és al contrari, els policies estan mal preparats, manquen de motivació i l'organització ha de ser revisada (cent quaranta-sis, el 15 %).

És interessant subratllar que aquesta oposició no està limitada a les preguntes que permeten construir-la. Efectivament, aquest judici sobre la policia actual està, en primer lloc, molt estretament lligat amb l'apreciació de la formació rebuda, tal

3. Xifres i percentatges calculats sobre els mil cent seixanta-set reclutes enquestats al desembre.

com testimonia el quadre següent, que compara les expectatives de formació dels dos grups i l'opinió que tenen sobre la formació efectivament impartida.

QUADRE 2. L'avaluació de la formació en funció del judici mantingut sobre la Policia Nacional					
Grups	Positius		Negatius		
Període	Inici	Final	Inici	Final	
<i>Evolució de les expectatives de formació</i>					
	Coneixements	21 %	43 %	22 %	24 %
	Trobades	14 %	20 %	21 %	32 %
	Tècniques	25 %	25 %	27 %	32 %
	Informació	19 %	6 %	19 %	4 %
<i>Expectatives satisfetes</i>					
	En conjunt		79 %		22 %
	No sempre		21 %		78 %
<i>Expectatives respecte dels formadors</i>					
	Satisfetes		81 %		40 %
	No sempre		19 %		60 %
<i>Judici sobre la pedagogia per objectius</i>					
	Positiu		74 %		26 %
	Negatiu		26 %		74 %
<i>La formació està ben preparada</i>					
	Sí		85 %		61 %
<i>La formació ha preparat bé</i>					
	Sí		71 %		30 %

Davant de tot, es constata que les expectatives inicials dels dos grups en matèria de continguts de formació eren molt semblants (amb l'única excepció de les «trobades amb policies amb experiència», que s'esperen amb més freqüència, un 21 % contra un 14 %, pels *negatius*). Un any després aquestes expectatives estan ben diferenciades: els *positius* dupliquen els *negatius* a l'hora de demanar més coneixements administratius i jurídics (un 43 % contra un 21 % inicial) mentre que els *negatius* augmenten la demanda de trobades amb professionals (un 32 % contra un 21 %).

Ara bé, com ens mostra la resta del quadre, aquests augments tenen una significació oposada en un cas i en l'altre: en el cas dels *positius* és un senyal de la seva satisfacció en relació amb la formació (continguts, formadors i pedagogia), mentre que en el cas dels *negatius* testimonia la seva insatisfacció, ja que presenten resultats exactament oposats als dels *positius* en totes les dimensions de la formació: ni els continguts, ni els professors ni la pedagogia són adequats segons el seu punt de vista.

En conseqüència, si en acabar el període de formació, un 71 % dels *positius* se sent «ben preparat», un 70 % dels *negatius* té l'opinió contrària. Seria difícil tro-

bar judicis més oposats, els quals només són explicables fora de l'àmbit de la formació: l'opinió sobre la professió «ha evolucionat positivament» pel 54 % dels *positius* (s'observa un 3 % d'evolució negativa i un 43 % sense canvi) i només pel 14 % dels *negatius* (un 29 % manifesta que la seva opinió sobre la professió ha evolucionat desfavorablement i un 57 % declara que no ha canviat). La mateixa estructura de respostes s'observa, encara de manera més acusada, davant la pregunta relativa a «l'opinió que té de l'Administració de la Policia Nacional», que evolucionava positivament en el cas dels *positius* i s'esfondra en el cas dels *negatius*.

Però aquesta oposició radical no es pot atribuir únicament a l'experiència formativa, que ha complagut els uns i ha decebut els altres; el que realment està en joc és la relació entre aquesta formació i la idea que tenen aquests col·lectius de la policia i la manera com ha evolucionat aquesta idea.

De manera significativa, la policia dels *negatius* és una policia que «ha de fer por» més que no pas «tranquil·litzar» (el 60 % contra el 46 % dels *positius*) i que ha de reduir les seves tasques (les sortides de l'escola o els actes esportius són funcions adduïdes, respectivament, per un 48 % i un 66 %, contra un 25 % i un 50 % en el cas dels *positius*); la professió de policia —centrada en la lluita contra la delinqüència (un 56 % de candidats a les brigades d'anticriminalitat)— comporta una dimensió de risc significativa, que requereix uns nervis sòlids i una qualificació sobretot física (tir, esport i autodefensa són matèries preferides per un 45 % dels reclutes) i amb situacions constants de contradicció entre l'eficàcia i el respecte a la llei (el 79 % troba sovint aquesta contradicció, davant del 55 % en el grup dels *positius*).

En totes les dimensions de la concepció de la policia i de la professió, les opinions dels dos grups són clarament oposades, i és evident que la policia que és mostra a l'escola no és la que esperen, somien o desitgen els *negatius*. Com a conseqüència d'aquesta distància creixent entre els seus projectes i l'oferta de formació, no solament manifesten la seva condemna sense apel·lació sinó que també limiten la seva identificació professional: al desembre un 51 % (per un 30 % al gener) declara que hauria triat una altra opció professional, un 46 % que consideraria abandonar la policia si se'n presentés l'ocasió, etc.

Al contrari passa amb els *positius*. L'adequació entre la seva idea de policia i la que està present en la formació comporta no solament un judici molt favorable sobre aquesta formació sinó també una identificació professional elevada: són clarament menys nombrosos els que enyoren una altra opció (un 32 % contra un 42 % per al conjunt de la promoció), o els que consideren una altra sortida abans de la jubilació (15 %), i manifesten —al contrari que els anteriors— els signes d'un orgull professional: els agrada dur l'uniforme, entenen que la capacitat del policia «afavorirà les relacions amb el veí», etc. Un darrer indicador resumeix tots els anteriors: pels *positius*, l'opinió sobre «l'evolució de la imatge de la policia aquests darrers anys» és favorable (un 41 % la veu «millorada» davant d'un 28 % que l'entén «degradada»), mentre que el resultat dels *negatius* és exactament l'oposat (el 40 % hi observen una degradació i el 27 % la consideren millorada).

S'ha insistit en la comparació d'aquests dos grups, encara que només constitueixen el 34 % de la mostra, ja que corrobora un mecanisme general: l'apreciació

de la formació no es pot comprendre com un simple grau de satisfacció (o d'insatisfacció) en una escala unidimensional sinó que posa en joc un conjunt de referències molt més complex que el simple dispositiu (matèries, mètodes i professors) de formació. Els reclutes valoren la formació bàsicament en referència al model de policia que transmet i a la relació que aquest model manté amb la seva pròpia idea de policia. Per aquest motiu, es pot afirmar que no es mesuren graus relatius sinó una confrontació entre expectatives i sistemes de valors diferents. A més, per perfecta que sigui una formació en el seu dispositiu tècnic mai no podrà satisfer tots els reclutes.

3.2.4 Policia i societat

Una erosió de les expectatives relacionals, una definició menys extensa de les tasques, una desconfiança més gran en relació amb allò no policial són, com ja s'ha indicat, els elements de l'evolució de conjunt; però d'això no ha de sorgir la confusió entre el creixement d'un percentatge i la generalització d'una opinió o d'una actitud. Són, altre cop, concepcions diferents les que entren en joc i s'estructuren; de fet, entre totes les dimensions (o indicadors) dels models de relació entre policia i societat que es tracten en el qüestionari, dues apareixen sense cap dubte com a determinants: d'una banda, l'opinió sobre les policies municipals⁴ i, d'una altra, l'opinió sobre la indústria de la seguretat privada.

En primer lloc s'observa que aquestes opinions no es corresponen del tot. Encara que en el conjunt de la promoció ha augmentat l'oposició inicial a aquestes dues formes de «concurrència» (les policies municipals només tenen, després d'un any d'escola, una feble majoria de partidaris —el 53 % contra el 71 % al començament— i les opinions favorables a la seguretat privada s'han convertit en minoritàries, amb un 38 % contra el 51 % inicial) i que, d'altra banda, l'opinió desfavorable cap a una forma implica una probabilitat estadísticament superior d'opinió desfavorable cap a l'altra (i recíprocament), s'observa un nombre semblant de reclutes favorables a l'una i hostils a l'altra, i a l'inrevés. D'aquesta manera, al desembre, a més del 34 % dels reclutes oposats a les dues formes i del 27 % favorables a les dues, es troben dos-cents noranta-set reclutes oposats a la seguretat privada encara que favorables a les policies municipals (27 %) i cent trenta-cinc reclutes (12 %) oposats a les policies municipals però favorables a la seguretat privada.

Com podem veure, la posició sobre la relació amb aquestes dues modalitats de «policia privada» desborda àmpliament, un altre cop, les preguntes que s'hi refereixen. A partir d'aquestes dades s'ha construït una tipologia, sobre la base de modalitats una mica més complexes, que permet valorar l'estabilitat de les opinions. Així, es diferencien quatre tipologies:

4. Cal recordar que la policia es va estatalitzar a França després del 1941; no obstant això, a partir dels anys setanta s'observa en un nombre creixent de municipis un renaixement de les policies municipals, que en realitat són una versió moderna dels tradicionals guardes rurals i que tenen uns poders coercitius molt limitats. Tanmateix, els seus uniformes s'assemblen als de la Policia Nacional i sovint els confonen.

- a) els reclutes que des de l'inici de la formació s'oposen tant a les policies municipals com a la seguretat privada: es tracta de noranta-set reclutes (el 12 % del total de la mostra, reduïda a nou-cents cinquanta-un), que reben la denominació de *jacobins* perquè prediquen un estricte monopoli estatal de la força pública;
- b) els reclutes anomenats *girondins* (són dos-cents quaranta-un, que representen un 25 % del total), favorables a les policies municipals però hostils a la seguretat privada i partidaris d'una policia de servei públic però no necessàriament estatalitzada/centralitzada;
- c) els que mantenen la posició inversa, anomenats *bonapartistes* (són norantatre, un 10 %), que es mostren hostils a les policies municipals però favorables a la seguretat privada i són partidaris d'un centralisme estatal conciliable amb un ampli sector privat;⁵
- d) en canvi, els *liberals* (cent seixanta-set, el 17 %) són els partidaris constants de les policies municipals i de la seguretat privada.

Completen la distribució de la promoció de reclutes dos grups amb unes opinions fluctuants, motiu pel qual han estat anomenats *neojacobins* (dos-cents vint-i-quatre) i *neoliberals* (vuitanta-tres): les seves posicions estan en la línia del seu grup de referència però no comparteixen totes les seves característiques.

No cal, ara, detallar les característiques de cada grup; n'hi ha prou d'indicar que aquestes tipologies dibuixen la promoció de reclutes de manera similar a les dimensions essencials de la seva identificació amb la professió i de la imatge que en tenen, de la concepció de les tasques, del grau d'obertura en la relació entre policia i públic, etc. Als *jacobins* —professionals rigorosos, partidaris d'una obertura controlada, legalistes, i la crítica dels quals és en la mesura d'expectatives elevades— s'oposen, punt per punt, els *bonapartistes* —amb una identificació professional feble, acompanyada de la representació d'una policia tancada en un món hostil, d'una gran discrecionalitat en relació amb la llei i d'una crítica generalitzada a la institució i les seves normes. Altrament, els *girondins* són professionals satisfets (una gran part dels *positius* de la tipologia precedent s'enquadren aquí) mentre que els *liberals* defensen, sobre un fons d'identificació professional feble lligat a una vocació molt utilitària, un model de policia «amable», que practica sistemàticament l'obertura sense témer la concurrència.

D'aquesta manera, igual com passava anteriorment, el repàs de la tipologia de les opinions en relació amb els concurrents de la Policia Nacional, mostra que els indicadors d'obertura i de tancament, i les actituds en relació amb les dimensions relacionals de la professió, no constitueixen una escala simple i contínua sobre la qual classificar, de més obert a més tancat, el conjunt dels reclutes. Apareix, en contra, una pluralitat de models de relacions entre policia i públic, policia i societat. Si en un pol, representat pels *bonapartistes*, la imatge d'una torre d'ivori té un sentit i una realitat, en l'altre pol apareixen tres models diferents d'obertura: sence-

5. Aquestes tres denominacions, que ens remeten a la història de França, s'utilitzen aquí per pura comoditat, i es poden emprar sense tenir cap coneixement especial dels detalls de la Revolució de 1789.

ra en el cas dels *giron dins* —portadors d'un model de servei públic que no s'absorbeix en una administració centralitzada—, controlada pels *jacobins* per una definició rigorosa de les seves tasques professionals, i temperada pels *liberals* per la preocupació de protegir la imatge de la policia i el grup.

3.2.5 La llei

L'anàlisi de la relació amb la llei i de la seva evolució en el decurs de la formació, ha anat pel mateix camí que en l'àmbit precedent. Aparentment les evolucions de la promoció de reclutes són escasses en aquest camp, encara que no sempre segueixen el sentit esperat: per exemple, la infracció utilitzada com a indicador de legalisme en tot l'estudi —el «treball negre»—,⁶ és jutjat al desembre com a sancionable amb menys freqüència que al gener (un 60 % contra un 63 %), i s'entén més aviat com una cosa «comprensible per arrodonir el final de mes» (un 51 % contra un 48 %); inversament s'opina que la «falta greu d'un company» ha de ser sancionada (53 %, fet que suposa un 3 % més) abans de dissimular-la davant del públic (42 %) o el comandament (5 %). Aquestes variacions en brut no mereixerien gaire comentari (encara que s'hauria pogut fer una anàlisi més extensa sobre el legalisme) si no fos perquè amaguen desplaçaments importants d'actituds en sentits oposats. Amb l'estudi d'aquest aspecte han sorgit dues tipologies.

La primera distingeix, sobre la base de l'indicador del treball negre, els reclutes estables en les seves opinions —a favor o en contra de la sanció d'aquesta pràctica— i aquells en els quals l'opinió ha evolucionat en el sentit d'un legalisme creixent o, per contra, d'un il·legalisme creixent. Per establir aquesta primera tipologia, s'ha tingut en compte aquesta dimensió de «legalisme» o de grau d'adhesió a la lletra de la llei.

La segona tipologia s'ha construït a partir d'unes preguntes noves introduïdes al desembre i preses d'una enquesta efectuada a demanda de l'IHESI sobre el sentiment d'inseguretat dels francesos;⁷ aquestes preguntes tenen la intenció de provocar una actitud respecte d'il·legalismes corrents (rebuig a posar-se el cinturó de seguretat o utilitzar un transport públic sense comprar el bitllet), d'aquesta manera, es poden diferenciar els subjectes per als quals la regla és un pur obstacle («té raó si no es deixa agafar...»), aquells per als quals té un sentit imperatiu («s'ha equivocat, és la llei, tothom l'ha de respectar») i aquells per als quals té un sentit contractual («s'ha equivocat, si tothom fes el mateix, no es podria garantir el servei per a tothom»). S'hi afegeixen aquells que fluctuen pel que fa a la comprensió de la llei: aquesta tipologia es caracteritza no tant pel grau d'adhesió a la llei sinó pel *significat* que se li atorga.

No es pot detallar aquí tots els tipus establerts ni les seves relacions. Només cal esmentar que, com en el cas de la relació policia/públic, les posicions diferents

6. El «treball negre» és el treball clandestí, no declarat, i que no carrega els costos lligats al salari: cotitzacions a la seguretat social, impostos, etc. Evidentment, constitueix delictes. Se sap que, tradicionalment, solen recaure sospites de dedicar-se a altres tasques, remunerades «en negre», sobre els policies amb hores de treball escasses.

7. *Les Cahiers de la Sécurité Intérieure*, 1 (p. 17-52), abril-juny de 1990.

dels reclutes en la seva relació amb la llei s'entrecreuen amb el conjunt dels camps coberts per l'enquesta, la qual cosa significa que hi intervenen la identificació professional, la concepció de la professió, la definició i l'extensió de les tasques, el tipus d'obertura o tancament de la policia a la societat o el grau de satisfacció respecte de la formació. De totes maneres, es poden afegir tres observacions complementàries sobre aquesta qüestió.

Per bé que no hi ha una correlació directa entre obertura i relació amb la llei — per exemple els *jacobins* són al mateix temps els més legalistes, els que de manera més nombrosa tenen una visió contractual de la llei, però no els més oberts—, sí que hi ha una acumulació negativa: tancament, il·legalisme i percepció de la llei com un pur obstacle (del qual és possible deslliurar-se «si un no es deixa agafar») constitueixen una bona combinació i delimiten un (petit) grup de reclutes que adopten unes posicions, a primera vista, poc compatibles amb les seves missions futures.

En segon lloc, aquests sistemes d'actituds, en part constituïts amb anterioritat a l'inici de la formació i, en part, afirmats o cristal·litzats durant aquesta formació, apareixen força contrastats perquè fan suposar que, sobre la dimensió essencial de la funció policial en relació amb la llei, l'escola no inculca una doctrina que sigui al mateix temps clara i forta. O més exactament, si l'escola ensenya regles, prescripcions i normes, no és evident que s'ensenyi eficaçment la *raó*, en el doble sentit de fonament (l'estat de dret) i de comprensió (el civisme) d'aquestes normes.

Finalment, i això es deriva de tot l'anterior, és clar que els sistemes d'actituds dels reclutes funcionen com un filtre de l'ensenyament formal. Aquesta filtració es verifica fàcilment quan es tracta de l'adhesió a les regles formals d'ús de la força i de les armes, les quals són globalment admeses per la gran majoria de la promoció però són rebutjades al cap d'un any de formació per una minoria força significativa. L'eficàcia d'aquest filtre sembla prou clara com per justificar una reflexió sobre la separació necessària entre el legítim pluralisme dels reclutes i el caràcter imperatiu de l'aprenentatge de certes normes.

4. CONCLUSIÓ

Després d'un any de formació inicial a l'escola, la «socialització professional» dels que en aquell moment són guardians de la pau en pràctiques només està encetada: aquesta socialització es completa i es confirma mitjançant el contacte amb els companys i amb el públic, en resum, sobre el terreny. Ara bé, els mecanismes essencials que es posen de manifest en l'evolució observada durant aquest any no es traspasaran gaire.⁸ Aquests mecanismes estan caracteritzats per dos trets essencials.

En primer lloc, per l'adopció massiva d'un cert nombre d'estereotips. Massiva significa aquí que el moviment es fa en un únic sentit: si hi ha un desplaçament cap a una opinió ja no s'abandona. L'estereotip estableix l'extensió d'aquesta opinió, que afecta la gran majoria dels reclutes.

8. Vegeu el capítol 3.2 del meu llibre *Ce que fait la police. Sociologie de la force publique*. París: La Découverte, 1996.

En aquest sentit hi ha clarament *una* cultura professional policial, en relació amb la qual es defineixen en el si del grup no els minoritaris però sí els marginats o desviats: ara bé, el seu tret més clar, en contra del que indica l'essencial de la literatura anglosaxona sobre aquesta qüestió, és la seva escassa extensió.

El prototipus d'aquesta cultura professional —i potser el seu nucli dur— és l'actitud respecte dels mitjans de comunicació: s'ha vist que, al desembre, el 94 % dels reclutes (contra el 74 % del gener) compartien el sentiment d'oferir una «imatge més aviat desfavorable» de la policia (i no hi ha cap tipologia que introdueixi diferències significatives en aquest punt).

De la mateixa manera, per la gran majoria, l'honestedat és la qualitat elemental i primària que requereix la professió. En la mateixa línia, la possible contradicció entre la recerca de l'eficàcia policial i el respecte a la norma sovint tendeix a aparèixer en una majoria creixent dels reclutes.

Es pot recórrer als informes detallats (vegeu la nota 1) per analitzar exhaustivament la llista dels elements constitutius d'aquesta cultura policial separada. Com ja s'ha indicat, la seva característica essencial és la seva escassa extensió: no hi ha una cultura policial que englobi totes les dimensions que entren en joc en la definició d'un policia, de les seves tasques, dels professionals que li corresponen, de les relacions que ha de tenir amb el públic, amb el ciutadà no policia, i de les relacions que ha de tenir amb la llei.

Al contrari, el que ressalta més clarament de l'estudi és, d'una banda, el pluralisme dels reclutes sobre totes aquestes dimensions, i, d'una altra, de manera encara més evident, el caràcter estructurador de dues d'aquestes dimensions. La relació amb el públic i la relació amb la llei són els eixos o les dues apostes més grans sobre les quals els reclutes adopten una posició. És de la seva postura en aquests camps que deriven les seves opinions en els altres àmbits de l'activitat professional, així com la forma i la intensitat de la seva identificació amb la professió policial.

És evident que l'ensenyament que ofereix l'escola en aquest nivell no destil·la una ortodòxia obligada. Podem felicitar-nos per això, i també constatar que la utopia pedagògica no és més realista en la policia que en d'altres llocs. Tanmateix resta reflexionar sobre l'equilibri desitjat entre el pluralisme respectable i necessari de les opinions i l'adhesió a un nucli de principis fora dels quals la pertinença a la força pública i la retenció dels seus mitjans d'acció específics poden ser qüestionades.